

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора Марусинець Мар'яни Михайлівни на дисертаційне
дослідження Юзик Марії Антонівни «Формування фахових
компетентностей майбутніх учителів початкової школи в освітньому
процесі педагогічних закладів фахової передвищої освіти України»,
представленого на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь
знань 01 Освіта/Педагогіка

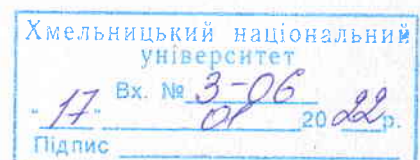
Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Реформування освіти в Україні спрямоване на її системне оновлення й обумовлене визнанням значущості знань як рушія прогресу суспільства. Зміни полягають у створенні нових освітніх стандартів, оновленні навчальних програм, змісту навчально-дидактичних матеріалів, форм і методів навчання. Очевидно, що досягнення мети сучасної освіти детерміноване й особистісним потенціалом учителя, його загальною та професійною культурою, що забезпечує ефективне вирішення нагальних проблем у навчанні й вихованні у руслі нових освітніх парадигм.

Відповідно формування фахових компетентностей учителя перебуває сьогодні у центрі уваги вчених, які досліджують цілісну систему безперервної освіти. Актуальність порушених ними проблем зумовлена необхідністю вирішення протиріччя між новими вимогами до педагогічної діяльності й до вчителя як цілісної особистості, суб'єкта освітнього процесу, здатного до професійно-особистісного самовизначення й саморозвитку, моделювання і реалізації гуманістично спрямованих систем – освітніх технологій, і реальним рівнем професійної компетентності вчителя, його готовності до вирішення окреслених соціальних запитів.

Сучасна освітня система спрямована на досягнення відповідності високим вимогам суспільства. Перехід до нової освітньої парадигми, виховання «людини культури» є визначальним орієнтиром для вищої педагогічної освіти України.

Динамічний поступ сучасного суспільства зумовлює інтенсивні пошуки освітніх технологій формування творчої особистості. Вони спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку її культури загалом та ефективної взаємодії у професійній діяльності зокрема.

З цієї позиції дослідження Марії Антонівни не викликає сумнівів і вказує на його важливість і своєчасність.

Тема дисертації є складовою науково-дослідної ініціативної теми кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України «Теоретико-методичні основи навчально-виховної роботи у природоохоронних та аграрних вищих навчальних закладах» (державний реєстраційний номер 0115U003561). Тему дисертації затверджено Вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол від 15.11.2017 р. № 7) та уточнено вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол від 09.06.2021 р. № 3).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. На основі аналізу стану досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці теоретично обґрунтовано, експериментально перевірено ефективність педагогічних умов та розроблено структурно-функціональну модель процесу формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи у закладах фахової передвищої освіти України; розроблено науково-методичне забезпечення процесу формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи у закладах фахової передвищої освіти України та експериментально перевірено його ефективність.

Нові факти, одержані здобувачем.

Автором *уперше* обґрунтовано педагогічні умови формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи в освітньому процесі педагогічних закладів фахової передвищої освіти (формування позитивної мотивації до опанування фаховими компетентностями у процесі професійної підготовки; оновлення змісту фахової підготовки вчителів початкової школи шляхом уведення спецкурсу «Фахові компетентності майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах Нової української школи у педагогічних коледжах України»; удосконалення практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи); розроблено модель формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи в освітньому процесі педагогічних закладів фахової передвищої освіти. *Удосконалено* критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний), показники і рівні (високий, достатній, середній, низький) сформованості фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи; уточнено сутність понять «фахові компетентності майбутніх учителів початкової школи» і «формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи в освітньому процесі педагогічних закладів фахової передвищої освіти». *Подальшого розвитку набули:* зміст, форми і методи формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи; положення щодо реалізації методологічних

підходів і принципів навчання у процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи в освітньому процесі педагогічних закладів фахової передвищої освіти України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням у ході її виконання методології, адекватної меті і завданням, специфіці об'єкта і предмета, застосуванням необхідного комплексу методів дослідження, а також практичним упровадженням дослідницьких результатів.

Науковий апарат, як засвідчує аналіз дисертації, визначено коректно, він відповідає вимогам до дисертацій і є достатнім для розв'язання окреслених у роботі завдань.

Зміст анотацій поданий українською та англійською мовами. Він відображає зміст дисертації, висвітлює суттєві аспекти роботи.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також апробацією результатів дослідження. Основні положення, висновки, рекомендації й результати дослідження обговорено на конференціях різного рівня.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні змістово-методичного забезпечення процесу формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи у закладах фахової передвищої освіти (навчальна програма, конспекти лекцій, тестові завдання, тематичні завдання і ситуації зі спецкурсу «Фахові компетентності майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах Нової української школи у педагогічних коледжах України») та діагностичного інструментарію для визначення рівнів сформованості фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи у педагогічних закладах фахової передвищої освіти.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес Чортківського гуманітарно-педагогічного фахового коледжу імені Олександра Барвінського (довідка від 18.06.2021 р. № 364), Відокремленого структурного підрозділу «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж Мукачівського державного університету (довідка від 22.06.2021 р. № 96), Відокремленого структурного підрозділу «Сарненський педагогічний фаховий коледж» (довідка від 24.06.2021 р. №01-13/370), Комунального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради» (довідка від 30.06.2021 р. № 163), Комунального закладу вищої освіти

«Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради (довідка від 25.06.2021 р. № 349).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи для створення навчальних програм, підручників, методичних посібників і рекомендацій, виконання наукових робіт студентами закладів фахової передвищої та вищої педагогічної освіти, а також у процесі дистанційного навчання.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Основні положення й результати дослідження викладено у 23 публікаціях, з яких 6 статей – у наукових фахових виданнях України, 2 статті – у наукових зарубіжних періодичних виданнях, 10 публікацій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації, 4 праці – додатково відображають результати дослідження, 1 – програма авторського спецкурсу. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Одним із пріоритетних завдань сучасних педагогічних закладів фахової передвищої освіти майбутніх учителів початкової школи розглядаємо пошук оптимальних форм, методів і засобів забезпечення ефективності процесу формування їхніх фахових компетентностей.

Результати аналізу наукової літератури та нормативно-правових документів свідчать про те, що різні аспекти порушеної проблеми перебувають на етапі активних наукових досліджень педагогів, психологів, філософів. Встановлено, що процес формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи в освітньому процесі педагогічних закладах фахової передвищої освіти досі не став предметом спеціального дослідження.

Таким чином, дисертанткою вперше було вивчено й обґрунтовано стан досліджуваної проблеми в теорії та практиці вітчизняної і зарубіжної науки; виокремлено її актуальні поняття й дефініції («фахові компетентності», «фахові компетентності майбутніх учителів початкової школи», «формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи», «освітнє середовище педагогічних закладів фахової передвищої освіти»), що розглядали основне для уведення в категоріально-понятійний апарат проблеми наукового пошуку визначено методологічні підходи задля забезпечення методичного і прикладного спрямування досліджуваного процесу (аксіологічний, особистісно орієнтований, системний, діяльнісний, компетентнісний).

Доведено, що для фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи притаманна своєрідна специфіка (методика формування,

структура і методологія реалізації), яка вирізняє їх з-поміж інших складових готовності до професійної діяльності з учнями початкової школи. Схарактеризовано фахову компетентність майбутніх учителів початкової школи як характеристику теоретичної та практичної підготовки, що виявляється у професійній діяльності й забезпечує готовність і здатність виконувати педагогічні функції відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти, бажання і вміння створювати нову педагогічну реальність на рівні цілей, змісту, технологій, а також розуміння і бачення цілісного освітнього процесу в початковій школі. Доведено, що для забезпечення їхньої ефективності важливими є не лише система знань, а й практичні вміння й навички їхнього втілення в реальний освітній процес НУШ, доцільна фахова підготовка, що охоплює аудиторні й позааудиторні заняття, а також різні види педагогічної практики.

Із позицій системного підходу виокремлено компоненти фахових компетентностей (зміст навчання, організація освітнього процесу, сфера мотивації особистості), критерії (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісний) та рівні їх сформованості (високий, достатній, середній, низький), урахувавши, що процес формування – тривалий і суперечливий, охоплює кілька етапів – становлення, формування, реалізацію в реальному освітньому процесі у процесі практики – і продовжується у подальшій фаховій діяльності педагога впродовж життя. На основі виокремлених компонентів рівневої характеристики їхньої сформованості, а також увиразнення змісту та методичного супроводу процесу фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи в педагогічних закладах фахової передвищої освіти загалом розроблено структурно-функціональну модель процесу формування фахових компетентностей як складову загального процесу професійної підготовки майбутнього учителя початкової школи в закладах означеного типу. Вона охоплює мету (соціально детермінована), завдання (обумовлені концептуальними підходами НУШ), методологічні підходи, педагогічні умови формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи.

Зреалізовано експериментальне дослідження, яке проведено на базі педагогічних закладів фахової передвищої освіти України, що готують фахівців зі спеціальності 013 Початкова освіта, галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка». В основу педагогічного експерименту покладено *гіпотезу*, що формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи в освітньому процесі педагогічних закладів фахової передвищої освіти, як розвиваючому процесі, буде ефективним, при умові запровадження в процес його підготовки виокремлених педагогічних умов. Отримані дисертанткою результати свідчать про позитивну динаміку досліджуваного процесу в

експериментальних групах, що дозволяє стверджувати про успішне розв'язання завдань дисертаційного дослідження й досягнення його мети.

Визначено перспективні напрями подальших педагогічних розвідок.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Всі обґрунтовані вище позиції роботи дають підстави для високої позитивної оцінки дослідження Юзик Марії Антонівни, проте воно не позбавлене деяких недоліків і побажань:

1. На с. 6-7 у дисертації сформульовані основні наукові підходи, що становлять методологічну основу на всіх етапах дослідження: аксіологічний, особистісно орієнтований, акмеологічний, системний, діяльнісний, компетентнісний. Вважаємо, що доцільно було б актуалізувати і соціокультурний підхід, оскільки освіта завжди реалізується в руслі суспільного устрою та його ідеології. Загалом, це і спрямовує діяльність педагогів на реалізацію державної стратегії навчання і виховання зростаючих поколінь у контексті соціокультурної детермінованому і певного типу особистості. Унаслідок порушення кореляції в діяльності школи, починаючи з початкових класів, відбуваються деструктивні зміни, тобто застій не лише практики, а й теорії, педагогічної науки, загалом.

2. За результатами аналізу досвіду країн зарубіжжя у контексті досліджуваної проблеми, на с. 43-44 дослідниця лише частково торкнулася вимог, які є визнаними до професійної компетентності вчителів початкових класів. На жаль, у дисертації не представлено досвід країн Європейського Союзу щодо досвіду формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи в освітньому процесі педагогічних закладів фахової передвищої освіти. Аналіз таких матеріалів значно збагатив би наукову значущість дисертаційної роботи, а також посилив би її актуальність в умовах реформування освіти України та її інтегрування в європейський освітній простір.

3. У дисертації Юзик Марії Антонівни охоплено досить широкий масив закладів для здійснення експериментальної частини дослідження. Однак, їхня переважна більшість (4 із 6-ти) є структурними підрозділами різних ЗВО України і лише 2-а - функціонують як самостійні. Вважаємо, що для переконливості достовірності одержаних даних доцільно було охопити більшу кількість закладів, які функціонують самостійно і простежити реалізацію принципу наступності між різними ЗВО, які здійснюють фахову підготовку вчителів вказаного рівня.

4. У запропонованій дисертанткою моделі процесу формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи, зокрема, в

педагогічних закладах фахової передвищої освіти варто було б детальніше розкрити сферу мотивації особистості.

5. Як побажання, для подальшої наукової роботи, рекомендуємо розробити методичні рекомендації для закладів фахової передвищої освіти з підготовки молодших бакалаврів зі спеціальності 013 «Початкова освіта», які будуть спрямовані на проходження для усіх видів практики, що представлені на с.108. (таблиця 2.3.1 «Види практики, передбаченої педагогічними закладами фахової передвищої освіти України») студентами з опорою на формування фахових компетентностей з урахуванням викликів НУШ в початковій школі.

Проте, зазначені зауваження мають дискусійний характер, торкаються окремих моментів дослідження, деякі можна розглядати як побажання, істотно не впливають на теоретичну, наукову і практичну значущість дисертаційної роботи.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів». Резюмуючи результати дослідження можна стверджувати, що дисертаційна робота «Формування фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи в освітньому процесі педагогічних закладів фахової передвищої освіти України» є завершеною, самостійною науковою працею, яка заслуговує позитивної оцінки, має теоретичне й прикладне значення для удосконалення педагогічної науки, відповідає вимогам МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Тимчасовому порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 (зі змінами), а її автор – Юзик Марія Антонівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
директор департаменту освіти і науки,
молоді та спорту Закарпатської обласної
державної адміністрації

М. М. Марусинець

Підпис М. М. Марусинець завіряю.

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
МОЛОДІ ТА СПОРТУ
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОДА
пл Народна 4 м Ужгород. 88008